

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Presidential Elections of İsmet İnönü

Taner LÜLECİ*

Öz

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, binlerce yıllık bir tarihi birikimin ve kurulduğu Türkiye coğrafyasında da bin yıllık vatanlaştırma tecrübesine ait bir sonucun teşekkülüdür. Bu itibarla Türkiye; Hunlar, Göktürkler, Oğuzlar, Selçuklular ve Osmanlılar silsilesinde yönetici hanedanların adlarıyla anılan devletlerin tarihi birikimi ile Türkiye Selçukluları ve Osmanlıların vatanlaştırdığı kültür ve uygarlık birikimleriyle kimlik kazanmıştır. İşte Türkiye Cumhuriyeti bu tarihî birikim, kültür ve uygarlık değerlerinin üzerinde kurulmuştur. 1808 yılında imzalanan Sened-i İttifak, I. Meşrutiyet Meclisi ve 1876 Anayasası, II. Meşrutiyet Meclisi ve 1909 Anayasası ve nihayet 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılması ve 1921 Anayasası bu tarihî birikimin yapı taşları olmuştur. 1921 Anayasasının ilk maddesi "Hâkimiyet bilâ kayd u şart milletindir" der. Dolayısıyla Türk İstiklâl Savaşı'ndan sonra 1 Kasım 1922'de Osmanlı saltanatının kaldırılmasını ve 29 Ekim 1923 tarihinde 1921 Anayasasına "Hâkimiyet, bilâ kayd u şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderâtım bizzat ve bilfiil idare etmesi esâsına müstenittir. Türkiye Devleti'nin şekli hükümeti, cumhuriyettir" (md.1) maddesinin eklenmesini ve Milli Mücadelenin Başkomutanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Cumhuriyeti Devletine "Reis-i cumhur" seçilmesini kimse yadırgamamıştır. Bu çalışmada, 29 Ekim 1923'te ilk defa Cumhurbaşkanı seçildikten itibaren 10 Kasım 1938'e kadar üç kere daha Reis-i cumhur seçilen "Ebedi Şef"ten sonra, 11 Kasım 1938 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı olan Mustafa İsmet İnönü'nün seçimleri incelenecektir. Çalışmada temel kaynak olarak meclis zabutları, dönemin gazeteleri ve araştırmalar kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Reis-i Cumhur, İsmet İnönü, Milli Şef

Abstract

The Republic of Türkiye is an organization resulting from thousands of years of historical accumulation and a thousand years of nationalization experience in the geography of Türkiye where it was founded. In this respect, Türkiye has gained its identity with the historical accumulation of the states named after the ruling dynasties of the Huns, Gokturks, Oghuzs, Seljuks and Ottomans, and the cultural and civilizational accumulation of the Seljuks and Ottomans of Türkiye. The Republic of Türkiye was founded on these values of historical accumulation, culture and civilization. The 1808 Sened-i İttifak, the First Constitutional Assembly and the Constitution of 1876, the Second Constitutional Assembly and the Constitution of 1909, and finally the opening of the Grand National Assembly on 23 April 1920 and the Constitution of 1921 were the building blocks of this historical accumulation. The first article of the 1921 Constitution states: "The sovereignty belongs to the nation unconditionally". Therefore, after the Turkish War of Independence, the abolition of the Ottoman Sultanate on 1 November 1922 and the inclusion of (Art.1) "The sovereignty belongs to the nation unconditionally. The method of administration is based on the principle of the people's personal and active management of their destiny. The form of government of the State of Türkiye is a republic" into

Makale Geliş Tarihi: 12.02.2023. Makale Kabul Tarihi: 25.05.2023.
Araştırma Makalesi / Künye: LÜLECİ, Taner, "İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Seçimleri", Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), Sayı: 32, Cilt: 16, Haziran 2023, s. 173-185
Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-mail: taner.luleci@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0352-0223.

Akademik
Bakış
173
Cilt 16
Sayı 32
Yaz 2023

the 1921 Constitution on 29 October 1923 and the election of Gazi Mustafa Kemal Pasha, the Commander-in-Chief of the National Struggle, as the “president-republic” of the Republic of Türkiye were not found odd by anyone. In this respect, this study will examine the elections of Mustafa İsmet İnönü, who was elected as the second president on 11 November 1938 after the “Eternal Chief” who died on 10 November 1938 and was elected as the president of the republic three more times after the first election. Parliamentary Minutes, newspapers of the period and research will be used as the main sources in the study.

Key Words: Republic of Türkiye, President, İsmet İnönü, National Chief

Giriş

Bu çalışmada, 1950 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı ve ikinci cumhurbaşkanı; 1950'den sonra CHP Genel Başkanı; 1961'den sonra da tekrar Başbakan ve daimi senatör olan İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı seçimleri incelenecektir. Konuya giriş mahiyetinde, önce, anayasada yapılan bir değişiklik ile cumhuriyetin kurulması ve ilk cumhurbaşkanlığı seçimi anlatıldıktan sonra bir kurucu meclis gibi iş gören (Türkiye) Büyük Millet Meclisi'nin zabıtları ve alınan kararların günlük gazetelere yansımaları takip edilecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci yasama döneminde Anayasa'da bir değişiklik yapıldı. 29 Ekim 1923 tarih ve 364 sayılı “*Teşkilât-ı Esâsiye Kanununun Bazı Mevâddının Tavzîhân Tâdilîne Dâir Kanun*” ile Türkiye Devleti'nin yönetim ve hükûmet şekli değiştirildi. Buna göre;

“Hâkimiyet, bilâ-kayd u şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderâtını bizzat ve bilfiil idare etmesi esâsına müstenittir. Türkiye Devleti'nin şekl-i hükûmeti, cumhuriyettir” (madde 1).

“Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis, hükûmetin inkisâm ettiği şubât-ı idareyi icrâ vekilleri vâsıtasıyla idare eder” (madde 4).

“Türkiye reis-i cumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi heyet-i umûmiyesi tarafından ve kendi âzâsı meyânından bir intihab devresi için intihâb olunur. Vazife-i riyâset yeni reis-i cumhurun intihâbına kadar devam eder. Tekrar intihâb olunmak câizdir” (madde 10).

“Türkiye reis-i cumhuru devletin reisi dir. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclise ve heyet-i vekileye riyâset eder” (madde 11).

“Başvekil, reis-i cumhur tarafından ve meclis âzâsı meyânından intihâb olunur. Diğer vekiller başvekil tarafından gene Meclis âzâsı arasından intihab olunduktan sonra heyet-i umûmiyesi reis-i cumhur tarafından Meclisin tasvibine arz olunur. Meclis hâl-i içtimada değil ise keyfiyeti tasvip Meclisin içtimâna tâlik olunur” (madde 12)¹.

Söz konusu 364 sayılı kanunla artık hâkimiyet milletindir. Türkiye Devleti'nin şekl-i hükûmeti, cumhuriyettir. Reis-i cumhur, Türkiye Devleti'nin başıdır. Reis-i cumhur, lüzum gördükçe Büyük Millet Meclisi'ne ve He-

1 TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s.15.

yet-i Vekileye ri'yâset eder. Reis-i cumhuru da TBMM seçer².

Anayasaya göre Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Anayasaya eklenen 29 Ekim 1923 tarih ve 364 sayılı “*Teşkilât-ı Esâsiye Kanununun Bazı Mevâddının Tavzihân Tâdiline Dâir Kanun*”un 10. Maddesi, “Türkiye reis-i cumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi heyet-i umûmiyesi tarafından ve kendi âzâsı meyânından bir intihâb devresi için intihâb olunur. Vazife-i ri'yâset yeni reis-i cumhurun intihâbına kadar devam eder. Tekrar intihâb olunmak câizdir” hükmüyle, reis-i cumhuru TBMM'nin kendi üyelelerinden birini belli bir süreliğine seçmesini ve mevcut reis-i cumhurun yeni reis-i cumhur seçilene kadar görevini sürdürmesini emretmiş, reis-i cumhurun tekrar seçilmesine bir engel koymamıştır³. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra seçilen ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ilk defa 29.10.1923 tarih ve 364 numaralı yasaya göre seçilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün sonraki başkanlığı seçimleri ile İsmet İnönü ve Celal Bayar'ın başkanlığı seçimleri 1924 Anayasasına göre yapılmıştır. 1924 Anayasasının 31. Maddesi, başkanlığı seçimiyle ilgilidir. Buna göre; “*Türkiye Cumhurbaşkanı, Büyük Millet Meclisi kamutayn [parlamentosu] tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Cumhurbaşkanlığı görevi, yeni Cumhurbaşkanının seçimine kadar sürer. Yeniden seçilmek olur*”⁴. 1924 Anayasasının, başkanının seçimi ile ilgili hükümleri 1921 Anayasası ile birebir aynıdır, bir değişim söz konusu değildir. 1924 Anayasası daha öz Türkçe kelimelerle yazılmıştır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, aynı gün yapılan seçimle Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1923 yılında TBMM'nin 333 milletvekili vardı. TBMM'ne o gün bu vekillerden 158'i gelmiştir. Başkanlığı seçimine Mustafa Kemal Paşa “tek aday” olarak girmiş ve oy kullanan 158 milletvekilinin tamamının oyunu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir⁵. Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa yasa gereği, her dört yılda tekrar “tek aday” olarak seçime girmiş ve başkanlığı seçilmiştir. Sırasıyla 1 Kasım 1927 tarihinde 316 milletvekilinden seçime katılan 288'nin tamamının oyunu alarak⁶ 1. turda ikinci defa; 4 Mayıs 1931 tarihinde 317 milletvekilinden seçime katılan 289 milletvekilinin tamamının oyunu alarak 1. turda üçüncü defa⁷; 1 Mart 1935 tarihinde de 399 milletvekilinden seçime katılan 386 milletvekilinin tamamının oyunu alarak, 1. turda dördüncü ve son defa Cumhurbaşkanı seçilmiştir⁸.

2 Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, YKB Yayını 19. Baskı, İstanbul 2010, s.83-287.

3 TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s.15. Şevket Süreyya Aydemir, [*Tek Adam Mustafa Kemal*, C. I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975, s.165] 1 çekimser oyun olduğunu, onu da Mustafa Kemal'in kendi oyu olduğunu yazıyor. Meclis zabtında bu çekimser oy kayıtlı değildir.

4 TBMM, 20.4.1924, ZC, 1. Fasil, Ahkâm-ı Esâsiye, Kanun Numarası: 491.

5 TBMM, ZC, Cilt: 3, Devre: II, 29 Teşrinievvel 1339, Pazartesi.

6 TBMM, ZC, Cilt: 1. İnikat, 1 Teşrinisani 1927 Salı.

7 TBMM, 4.5.1931, ZC, Devre: IV, Fevkalade İçtima, Cilt: 1, 1. İnikat. s.6.

8 TBMM, 1.3.1935, ZC, Cilt: 1, Devre: I, Fevkalade İçtima, s.3-4.

gazi

Akademik
Bakış

175

Cilt 16
Sayı 32
Yaz 2023

Türkiye’de 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılmasından sonra -Cumhuriyetin ilanından önce- bir hükûmet krizi yaşıyordu. Başvekil Rauf Bey ile İsmet Paşa’nın arası Lozan Antlaşması müzakereleri sürecinde, Yunanların Batı Anadolu’da yaptıkları tahribata karşılık istenen tazminat meselesi ile İngiltere’nin el koyduğu parası ödenmiş iki savaş gemisine karşılık Edirne’de Meriç Irmağının batısındaki Edirne Tren İstasyonu Karaağaç’ın tutulması ve Ege Adaları gibi konular yüzünden açılmıştı. Bunun için Başvekil Rauf Bey İsmet Paşa’ya Lozan Anlaşmasını imzalama yetkisi vermemişti. Bu yetkiyi Büyük Millet Meclisi Reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa vermiştir. Bu meselenin aşılmasında Mustafa Kemal Paşa’nın İsmet Paşa’nın yanında yer alması sebebiyle Rauf Bey, İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı görevinden istifa etmiştir (13 Ağustos 1923)⁹. Bundan sonra yeni bir hükûmet kurulamamıştı. Cumhuriyetin ilanı bu krizin aşılabileceği düşünülüyordu. Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim’de Halk Fırkası İdare Heyeti toplantısına katıldıktan sonra içlerinde İsmet Paşa ile Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Bey’in de bulunduğu kişileri 28 Ekim’de Çankaya’ya çağırdı. Bu görüşmede, bir gün sonra Cumhuriyetin ilan edilmesine karar verildi. 29 Ekim 1923 tarihli 364 sayılı “*Teşkilât-ı Esâsiye Kanununun Bazı Mevâddının Tavzihân Tâdiline Dâir Kanun*” ile Türkiye Devleti’nin yönetim şeklinin cumhuriyet olması kabul edildi. Aynı kanuna dayalı olarak da Mustafa Kemal Paşa cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhuriyetin ilanı, Mustafa Kemal Paşa’nın cumhurbaşkanı seçilmesi, oylamaya katılan milletvekili sayısı ve kullanılan oy oranı muhalif çevrelerde tartışma konusu olmuştur¹⁰. Hâlbuki olağanüstü bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreci Mustafa Kemal Paşa, Nutuk’ta “*Biz evvela memlekette teşkilât-ı milliye yaptık. Sonra meclisi topladık. Evvelâ meclis hükûmeti yaptık. Ondan sonra da hükûmeti yaptık*”¹¹ şeklinde izâh etmektedir. Bu izâhı Bülent Tanör, siyasal-anayasal kurumların oluşumunun basamakları olarak şöyle sıralamaktadır: “1. Yerel kongre iktidarları, 2. Ulusal kongre iktidarı (Sivas) ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 3. Ulusal meclis, 4. Meclise bağımlı hükûmet (TBMM Hükûmeti) 5. Meclisten görece bağımsızlaşan hükûmet (1923 ve sonrası)”¹². Cumhuriyetin kabulü, cumhurbaşkanının seçilmesi ve tepkiler, söz konusu gelişmelerin hazmedilemeyen son menzildir¹³. Anayasa gereği Mustafa Kemal Paşa artık Türkiye Reis-i cumhuru, devletin reisi, İcra Vekilleri Heyetinin (Bakanlar Kurulunun) başıdır ve gerekli hallerde TBMM’ye de başkanlık edebilmektedir. Bununla birlikte TBMM başkanlığına Ali Fethi Okyar¹⁴, İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı-

9 Mustafa Alkan, “Hüseyin Rauf Orbay’ın Hayatı (1880-1964)”, *ATAM*, Cilt 20, Sayı 59, (Temmuz 2004), s.618-619.

10 Sina Akşin, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, İmaj Yayınları, Ankara 2001, s. 170-172; Aydemir, *Tek Adam*, c. 3, s.172-191.

11 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, I, (1919-1920), Milli Eğitim Basımevi, 10. Baskı, İstanbul 1970, s.220.

12 Tanör, 2010: 288.

13 Tevhid-i Efkâr, 29 Ekim 1923; 1 Kasım 1923; Tanin, 31 Ekim 1923.

14 TBMM, ZC, Devre II, Cilt: 3, İçtima 1.

na Mustafa İsmet İnönü seçilmiştir¹⁵.

Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı 10 Kasım 1938 tarihinde ölümüne kadar sürmüştür¹⁶. Bu süreçte İsmet İnönü, 30 Ekim 1923 tarihinden 01.11.1937'ye kadar kurulan sekiz Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinden yedisinin Başbakanı olmuştur. 22.11.1924-03.03.1925 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. hükûmetini Ali Fethi Bey (Okyar) kurmuştur. Bu sırada Palu merkezli Şeyh Said İsyanı patlak verince Ali Fethi Bey Hükûmeti istifa ettirilmiş, yerine tekrar İsmet İnönü Hükûmeti kurulmuştur. 01.11.1937 tarihine kadar (1 ve 2. Hükûmetlerden sonra) 4, 5, 6, 7. ve 8. İnönü hükûmetleri hüküm sürmüştür. 01.11.1937 tarihinde kurulan Celal Bayar Hükûmeti 11 Kasım 1938 tarihine kadar görev yapmıştır. 10 Kasım 1938 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk vefat etmiş, 11 Kasım 1938 tarihinde de Mustafa İsmet İnönü TBMM tarafından Türkiye'nin 2. Cumhurbaşkanı seçilmiştir¹⁷.

Mustafa İsmet İnönü (1884-1973)

Mustafa İsmet İnönü, Malatyalı Kürümoğulları'ndan Hacı Reşid Bey ile Rumelili Cevriye Temelli Hanım'ın oğlu olarak 24 Eylül 1884 tarihinde İzmir'de doğdu¹⁸. Babasının görevi sebebiyle eğitimine Sivas'ta başladı. Sırasıyla Sivas Mahalle Mektebini (1890) ve Sivas Askerî Rüştiyesini (1895) bitirdikten sonra İstanbul [Halıçioğlu] Topçu Harp Okulu İdadîsini (1897-1901) ve Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'u (1901-1903) bitirdi ve Erkân-ı Harbiye'ye ayrıldı. Buradan 1906'da yüzbaşı rütbesiyle mezun olup Edirne'deki 2. Ordu'da göreve başladı¹⁹. 1907 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu. 1909'da Harekât Ordusu 2. Süvari Tümeni Karargâhında çalıştı. 1910-1913 yılları arasında Yemen'deki 7. Ordu'da görev yaptı ve 1912 yılında binbaşılığa, 1914'te Kaymakamlığa terfi etti ve 1915'te Çanakkale'de bulunan 2. Ordu kurmay başkanlığına tayin edildi ve Miralay oldu. 1916 yılında 2. Ordu kumandan vekilliğine, 1917'de Filistin Cephesinde 4. Kolordu kumandanlığına sonra 20. Kolordu kumandanlığına, arkasından da 3. Kolordu kumandanlığına tayin edildi. 24 Ekim 1918 tarihinde Harbiye Nezareti müsteşarlığına getirildi. Mondros Mütarekesi sürecinde Mustafa Kemal Paşa ile istişarelerde bulunan İsmet İnönü, 8 Ocak 1920'de Ankara'ya gitti fakat Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın geri çağırması ile İstanbul'a döndü. İstanbul'un resmen işgali ve Meclis-i Mebusân'ın dağıtılması üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın davetiyle 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'ne Edirne mebusu olarak katıldı ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye vekili oldu. 25 Ekim 1920'de Ali Fuad Paşa'nın yerine Batı Cephesi Kuzey kesimi kumandanlığı-

Gazî

Akademik
Bakış

177

Cilt 16
Sayı 32
Yaz 2023

15 TBMM ZC. Devre II, Cilt: 3, İçtima 44, s.103-104.

16 Şerafettin Turan, "Atatürk'ün Hayatı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 31, (2020), s.321; Cumhuriyet 11 Kasım 1938; Tan, 11 Sontesrîn 1938.

17 Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam (1938-1950)*, Cilt I, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011, s.18-20; Atilla Çetin, "Mustafa İsmet İnönü 1884-1973", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 22, (İstanbul 2000), s.316.

18 Aydemir, *İkinci Adam*, Cilt: I, s.21-22.

19 Aydemir, *İkinci Adam*, Cilt: I, s.24-25.

na tayin edildi. I. İnönü Savaşı'ndan sonra Mirlivalğa yükseltildi. II. İnönü ve Eskişehir- Kütahya Muharebelerini yönetti. Sakarya Savaşı'ndan sonra Ferikliğe yükseltildi. Büyük Taarruz'dan (26-31 Ağustos 1922) sonra önce Mudanya Mütarekesini (11 Ekim 1922) sonra Lozan Antlaşmasını (23 Temmuz 1924) imzaladı²⁰.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ilk Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini kurma görevi kendisine verilmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi İsmet İnönü, 30 Ekim 1923 tarihinden 01.11.1937'ye kadar 1, 2, 4, 5, 6, 7 ve 8. Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin Başbakanı olmuştur²¹. 10 Kasım 1938 tarihinde Atatürk'ün vefatından sonra 11 Kasım'da Türkiye'nin 2. Cumhurbaşkanı seçilmiştir²². İkinci Cumhurbaşkanı Mustafa İsmet İnönü, bu seçimden 45 gün sonra yani 26 Aralık 1938 tarihinde olağan üstü toplanan Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde "değişmez genel başkan" seçildi ve kendisine "Millî Şef" unvanı verildi. "Millî Şef" İsmet İnönü, 1950 seçimlerinden sonra Mahmut Celal Bayar'ın 22 Mayıs 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmesine kadar ülkeyi yönetti²³. Demokrat Parti iktidarı (1950-1960) döneminde çok sert bir muhalefet sergileyerek CHP liderliğini sürdürdü. CHP 1960 darbesinden sonra yapılan 1961 seçimlerinden birinci parti olarak çıktı, ancak milletvekili sayısı tek başına iktidar olmaya yetmiyordu. İnönü, Adalet Partisi ile kurulan hükümetin başbakanı oldu. Bu, 9. Başbakanlığı 6 Şubat 1965 tarihindeki istifasına kadar sürdü²⁴. İsmet İnönü 8 Mayıs 1972'de CHP Genel Başkanlığından çekildi²⁵. 5 Kasım 1972 tarihinde CHP'den ve vekillikten istifa etti²⁶. 25 Aralık 1973 tarihinde vefat etti, 27 Aralık'ta devlet töreniyle Anıtkabir'e defnedildi²⁷.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

TBMM 11 Kasım 1938 Cuma günü toplandı. Birinci celsede daha önceden Atatürk'ün Hatay meclisine gönderdiği teşekkür telgrafına, "Hataylıların Türkiye'ye olan ebedî bağlılıklarını" bildiren cevabî telgrafi okunduktan sonra ara verildi. Oturum saat 11.12'de TBMM Başkanı Mustafa Abdülhâlik Renda başkanlığı ve Kâtipler Naşid Uluğ (Kütahya), Kemal Ünal (Isparta), Cavit Oral (Niğde) ve Dr. Sadi Konuk (Bursa) hazır vaziyette toplandı²⁸. Önce Riyaset Divanı tarafından, "Ankara Milletvekili Reis-i Cumhur Atatürk'ün vefat ettiğine dair Başvekâlet tezkeresi" okundu: "*Büyük Millet Meclisi Yüksek Huzurlarına: Ankara Mebusu Reis-i Cumhur Atatürk'ün, müdavi ve mü-*

20 Çetin, "İnönü", (2000), s.317.

21 Aydemir, İkinci Adam, I, s. 282- 491; Çetin, "İnönü", (2000), s.317-318.

22 TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s.16.

23 Çetin, "İnönü", (2000), s.318; Mahmut Goloğlu, *Millî Şef Dönemi 1939-1939*, Kalite Matbaası, Ankara 1974, s.423.

24 Aydemir, İkinci Adam, Cilt: III, s.529- 568; Cumhuriyet, 7 Şubat 1965.

25 Anadolu, 9 Kasım 1972.

26 Anadolu, 6 Kasım 1972.

27 Çetin, "İnönü", (2000), s.318; Cumhuriyet, 26 Aralık 1973.

28 TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s.16; Cumhuriyet, 12 Sontesrin 1938; Akşam, 12 Sontesrin 1912; Ulus 12 Sontesrin 1938.

şavir tabiblerinin verdikleri ilişik raporda gösterildiği veçhile Sonteshrinin onuncu Perşembe günü saat 9 dakika 5 de terki hayati ettiklerini onulmaz acı ve teessürlerle arz ederim. 11.11.1938 Başvekil C. Bayar”. Bilahare Dr. Akil Muhtar Özden, Dr. Neşet Ömer İrdelp, Dr. Nihad Reşad Belger, Dr. Ab-ravaya Marmaralı, Dr. H. Diker, Dr. Süreyya Serter, Dr. Kâmil Berk, Dr. Mim Kemal Öke, Dr. Asım Arar ve Dr. H. Alataş'tan oluşan heyetin ölüm raporu okundu: “Reisicümhur Atatürkün umumî hallerindeki vehâmet, dün gece saat 24 de neşredilen tebliğden sonra her an artarak bugün, 10 ikinciteşrin 1938 Perşembe sabah saat dokuzu beş geçe Büyük Şefimiz derin koma için-de terki hayat etmişlerdir”²⁹.

Başvekâlet tezkeresi ile doktorlar heyetinin raporunun okunmasından sonra, TBMM Başkanı M. Abdülhâlik Renda “Büyük Halâskârın ölümünden duyulan elemin büyüklüğünden ve fakat bunun başka bir güne talikından” söz ederek Reis-i cumhur seçimi için toplandıklarını ifade etmiştir. Renda, “Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'nun emrettiği vazifeyi îfâ etmek, o da bizim için büyük bir vecîbedir” dedikten sonra, “çok aziz ve büyük ölünün hatırasını tebçilen ayakta beş dakika sükût ile” vekilleri saygı duruşuna davet etmiştir. Saygı duruşundan sonra Meclis Başkanının “vazifemize başlayalım” uyarısıyla oy verme işlemi başlamıştır. Oy kullanma işlemi tamamlandıktan sonra kura ile dokuz sayım görevlisi vekil belirlenmiştir. Heyet; İsmail Mehmed Uğur (Sivas), Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar), Faik Soylu (Niğde), Huriye Öniz (Diyarbakır), Yahya Galib Kargı (Ankara), İsmail Hakkı Veral (Sinob), Numan, Aksoy (Antalya), Nuri Göktepe (Aydın), İsmet Eker (Çorum)'den oluşmuştur. Tasnif tamamladıktan sonra Başkan Renda'nın; “Netic-i ârâyı arz ediyorum. Reis-i cumhur intihabı (seçimi) için 348 arkadaşı (milletvekili) iştirak etmiştir. 348 reyle ve müttefikân Malatya mebusu İsmet İnönü Reis-i cumhur intihâb edilmiştir” sözleriyle seçim 11.45'te sona ermiştir. Toplantı 25 dakikalık bir aradan sonra Başkan M. Abdülhâlik Renda'nın “Celse açılmıştır” sözleriyle başlamış ve yeni Reis-i cumhurun and içmesine geçilmiştir. Reis-i cumhur Mustafa İsmet İnönü, coşkun alkış ve tezahürat eşliğinde kürsüde yemin etmiştir: “Reis-i cümhur sıfatile Cümhuriyetin kanunlarına ve hâkimiyeti milliye esaslarına riâyet ve bunları müdafaa, Türk milletinin saâdetine sadıkâne ve bütün kuvvetimle sarfı mesai, Türk devletine teveccüh edecek her tehlikeyi kemâli şiddetle men, Türkiye'nin şan ve şerefini vikâye ve ilâya ve derûhde ettiğim vazifenin icabatına hasrı nefis etmekten ayrılmıyacağıma namusum üzerine söz veririm”.

İsmet İnönü'nün seçimi de birinci turda sonuçlanmıştır. Reis-i cumhur İsmet İnönü “Büyük Türk Milleti'nin muhterem vekilleri” hitabıyla başlayan teşekkür konuşmasından sonra Türk milletinin üstünlüklerinden bahsedip, omuzlarına aldığı ağır vazifeyi îfâ ederken, tek istinadının Büyük Türk Milleti ve vekillerin yardımı olduğunu belirtmiş, sonra Atatürk'ün aziz

görsel

Akademik
Bakış

179

Cilt 16
Sayı 32
Yaz 2023

hatırası ve hizmetlerini sitayişle sıralamıştır. Konuşmanın devamında “devlet ve milletin insanîyet ve medenîyetin asil hedeflerine doğru durmadan ilerleyip yükseleceğine olan kati inancını ve Türk vatanının bölünmez, hiç bir tecavüze tahammül etmez, hiçbir zor karşısında milli haklarından vaz geçmez mahiyetini” vurgulamıştır³⁰.

İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçimi; Meclis Başkanın toplantıyı açması, üç tezkerenin okunması, sandık kurulunun oluşturulması, oy kullanma, sayım, sonucun açıklanması, yirmi beş dakikalık ara, İnönü'nün and içmesi ve teşekkür konuşması ile altmış sekiz dakika sürmüştür. Türkiye hassas bir yirmi dört saat yaşamıştır. “Ebedî Şef” vefat edince, Teşkilât-ı Esâsiye Kanununa göre Türkiye'yi tarihî akış istikametinde hedefe götürecek yeni Reis-i cumhurun bir an önce seçimi hayati bir önem arz ediyordu. Bu tarihi sorumluluğu Başvekil Celal Bayar ve Büyük Millet Meclisi derin bir sükûnet içinde yerine getirmiştir. Atatürk'ün ölümü dolayısıyla İstanbul'da bulunan Başvekil Celal Bayar 10 Kasım akşamı saat 23.30'da Ankara'ya döndü. İstasyonda Meclis Bakanı ve Vekiller Heyeti tarafından karşılandı ve Millet Meclisine geldi. Meclis Başkanını ziyaretinin ardından vekiller heyeti toplandı ve mevcut durum görüşüldü. Cumhurbaşkanı vekili olan Büyük Millet Meclisi Başkanı M. Abdülhâlik Renda şu bildiriye yayınladı:

“Reis-i cumhur Atatürk'ün milli mateme garkeyleyen (boğan) elim ziyâ'î dolayısıyla, Teşkilât-ı Esâsiye Kanununun 34'üncü maddesi mucibince yeni reis-i cumhur intihap edilmek üzere teşrinisanın (Kasımın) 11'inci Cuma günü saat 11'de Büyük Millet Meclisini toplantıya davet ederim” Reis-i cumhur Vekili ve Büyük Millet Meclisi Başkanı M. A. RENDA

Yeni Reis-i cumhur adayının seçilmesi için parti grubu toplandığı zaman Celal Bayar şöyle konuştu:

“Reylerinizi serbestçe vereceksiniz. Parti grubu toplantısı reis-i cumhur adayını seçmek içindir. Herkes, istediği adayı yazsın. En çok oy alan, umumî heyette aday gösterilecektir”...

Halk Partisi grup toplantısına 323 mebus katılmıştı. Yazar Asım Us'a göre; “Hiç kimse kimseye, kime rey vereceğinin muvafık olacağını sormadı. Gizli oylar yazıldı. Bunlar toplandı. 322 rey in İsmet İnönü'ye verilmiş olduğu görüldü, yalnız bir rey Celâl Bayar'a verilmişti. Sonuç şiddetle alkışlandı”³¹. Cumhurbaşkanı seçiminin; başbakanlık tezkeresi ve doktorlar heyetinin raporunun okunması, milletvekili yoklaması, oylama, oy sayımı ve sonucun açıklanması ve arada başkanın kısa konuşmalarının toplamı ile otuz üç dakika sürmesinin bu ön hazırlıklar sayesinde olduğu anlaşılmaktadır.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi süreci ilk Cumhurbaşkanı Atatürk'ün vefatı sebebiyle olağan üstü bir durumdu. Bu itibarla Büyük Millet Meclisi seçimleriyle bir paralellik arz etmiyordu. Oysa Teşkilât-ı Esâsi-

30 TBMM, ZC, Devre: V, Cilt: 27, İçtima: 4, s.16-18; Son Posta, 11 Sontışrin 1938; Ulus, 12 Sontışrin 1938.

31 Aydemir, İkinci Adam, Cilt: II, s.23-24.

ye Kanununda “*Türkiye Cumhurbaşkanı, Büyük Millet Meclisi kamutayı [parlamentosu] tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir*” maddesi yürürlükteydi. “Bir seçim dönemi için seçilir” hükmü Mustafa Kemal Paşa ile başlamış İsmet İnönü ile devam ediyordu. İnönü, hükûmeti kurma görevini Celal Bayar’a verdi. 26 Aralık 1938 tarihinde olağan üstü toplanan Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde İnönü, “değişmez genel başkan” seçildi ve kendisine “Milli Şef” unvanı verildi³². Parti divanı 24 Ocak 1939 tarihli toplantısında seçimleri yenileme kararı aldı. 25 Ocak’ta Celal Bayar hükûmeti istifa etti. Yerine Dr. Refik Saydam hükûmeti kuruldu³³. Büyük Millet Meclisi seçim kararını onayladı. “Milli Şef” İnönü, 1927 tüzüğü uyarınca³⁴ aday milletvekillerinin listesini belirleyip 24 Mart’ta yayınladı³⁵ ve 26 Mart 1939 tarihinde VI. Dönem milletvekillerini belirlemek için genel seçimler yapıldı³⁶.

İsmet İnönü, VI. Dönem milletvekili genel seçimlerinden sonra 3 Nisan 1939 Pazartesi günü TBMM’nin birinci celsesinde, ilk defa seçilmesinden 4 ay yirmi iki gün sonra ikinci defa Cumhurbaşkanı seçilmiştir. TBMM saat 14.00’te en yaşlı vekil sıfatıyla Bilecik Milletvekili Dr. Besim Ömer Akalın başkanlığında açılmış, milletvekillerinin and içmesinden sonra Çankırı milletvekili M. Abdülhâlik Renda Meclis Başkanı seçilmiştir. Renda, Meclis Başkanlığını devralıp, milletvekillerine teşekkür ettikten sonra, Meclis başkanlık divanı, idare amirlikleri ve kâtiplikler için seçim yapılmıştır. Başkanın “Ruznamemize devam ediyoruz. Reis-i cumhur intihabına başlıyoruz” hitabıyla Reis-i Cumhuriyet’in seçimine geçilmiş, Renda’nın “429 milletvekilinden reye iştirak eden arkadaş 413’dür, 413 rey ve müttefikan Ankara mebusu İsmet İnönü (1. turda) Reis-i cumhur seçilmiştir” açıklamasıyla toplantı sona ermiştir. İsmet İnönü, aynı gün ikinci celsede yemin edip göreve başlamıştır³⁷.

İsmet İnönü’nün 3. ve 4. seçimleri 1924 Teşkilât-ı Esâsiye Kanuna göre yapılmıştır. Buna göre milletvekillerinin yenilenmesiyle Cumhurbaşkanlığı seçimi de tekrarlanmıştır³⁸. Türkiye’nin 1943 yılı genel seçimleri VII. Dönem Milletvekillerini belirlemek için 28 Şubat 1943 tarihinde yapılmıştır. Bu seçim, Türkiye’nin tek partili son seçimidir. Seçimler, İkinci Dünya Savaşı’nın (1939-1945) en şiddetli çarpışmalarının ortasında Mihver Devletleri (Almanya, İtalya ve Japonya) ile Müttefik Devletlerinin (İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD) arasında “denge oyunu”³⁹ siyaseti güdümlenerek ve ağır ekono-

32 Cumhuriyet, 27 Birincikânun 1938; Anadolu, 27 Birincikânun 1938.

33 TBMM ZC, Devre: V, Cilt: 29, İ.4, İnikat 26, 25 Ocak 1939, s.144; Cumhuriyet, 26 İkincikânun 1939.

34 Mete Tuncay, *Türkiye’de Tek Parti Rejiminin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.398-402.

35 Cumhuriyet, 11 Mart 1939.

36 Aydemir, İkinci Adam, Cilt: II, s.38-45.

37 TBMM, ZC, Devre: VI, İçtima: F., Cilt: 1, 1. İnikad, (3.4.1939), s.2-4.

38 TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s.15.

39 Selim Deringil, *Denge Oyunu (İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası)*,

mik koşullar altında yapılmıştır. 12 Ocak'ta CHP Grup toplantısında seçim kararı alınmış⁴⁰, karar 14 Ocak'ta TBMM tarafından onaylanmıştır⁴¹. Önce 15-20 Şubat 1943 tarihlerinde ikinci seçmenler ile CHP'nin milletvekili listeleri oluşturulmuş⁴² 28 Şubat 1943'te Milletvekili Genel Seçimi yapılmıştır⁴³.

1943 Seçimleriyle oluşan VII. Dönem Milletvekillerinin, TBMM'deki ilk toplantısı 8 Mart 1943 pazartesi günü saat 14.00'te yapılmıştır. Bu toplantıda İsmet İnönü üçüncü defa Türkiye Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Söz konusu seçim, gelenek üzere, meclisin en yaşlı üyesi Suphi Serter'in (Kocaeli) yemin etmesiyle başlamıştır. Muvakkat kâtipler Hıfzı Oğuz Bekete (Ankara) ve Bekir Kaleli (Gaziantep) belirlendikten sonra geçici başkan meclisi açmış, sonra vekiller yemin etmişler ve M. Abdülhâlik Renda yeniden Meclis Başkanı seçilmiştir. Onun riyasetinde Başkanlık Divanının da seçilmesinden sonra M. Abdülhâlik Renda reislik makamına oturmuş, Reis-i cumhur seçimine geçilmiştir. "Tek aday" Ankara mebusu İsmet İnönü, 455 vekilden seçime iştirak eden 435 milletvekilinin tamamının oyunu alarak müttefikan Reis-i cumhur seçilmiş, 15 dakika sonra da and içerek üçüncü defa göreve başlamıştır⁴⁴.

İsmet İnönü'nün dördüncü ve son Cumhurbaşkanlığı seçimi 1946 yılında yapılan VIII. Dönem milletvekili genel seçimlerinden sonradır. Türkiye'de 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'nin kurulmasıyla yirmi üç yıllık "tek parti devri" sona ermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde Demokrat Parti'nin de katılımıyla ilk çok partili seçim 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılmıştır. VIII. Dönem Milletvekili seçimlerinden sonra TBMM 5 Ağustos 1946 Pazartesi günü en yaşlı vekil Ali Müfit Yeğena başkanlığında saat 14.00'te toplanmıştır. Yeğena ve milletvekillerinin yemin etmesinden sonra Meclis Başkanlığı seçimine geçilmiştir. CHP adına İstanbul milletvekili Kâzım Karabekir, DP adına Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk aday gösterilmiş; Kâzım Karabekir 389, Yusuf Kemal Tengirşenk 58 oy almışlardır. Karabekir'in kısa bir güven ve teşekkür konuşmasından sonra Başkanlık Divanı seçimleri yapıp Cumhurbaşkanlığı seçimine geçilmiştir⁴⁵.

TBMM'nde Kâzım Karabekir'in Meclis Başkanlığı'nda Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. Seçime CHP adına Ankara Milletvekili Mustafa İsmet İnönü, Demokrat Parti adına İstanbul Milletvekili Mustafa Fevzi Çakmak ve Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk aday gösterilmiştir.

Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003, s.42-49.

40 İkdâm, 13 Ocak 1943; Ulus, 13 Ocak 1943.

41 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, Cilt: 30, s.216, 249; Akşam, 15 Ocak 1943; İkdâm, 15 Ocak 1943.

42 Ulus, 16 Şubat 1943; Cumhuriyet, 16 Şubat 1943.; Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük: Demokrat Partinin Kuruluşu*, İletişim Yay., İstanbul, 1993, s.26.

43 İkdâm Gece Postası, 28 Şubat 1943; Cumhuriyet, 27 Şubat 1943.

44 TBMM, ZC, Devre VII, İçtima: F., Cilt: 1, 1. inikad, (8.3.1943), s.1-4.

45 TBMM, ZC, Devre VIII, İçtima: O., Cilt: 1, (5.8.1946), s.2-3.

Bu defa meclisteki 465 milletvekilinin 451'i seçime katılmış, İsmet İnönü'ye 388, Fevzi Çakmak'a 59, Yusuf Kemal Tengirşenk'e 2 oy verilmiş ve 2 oy da boş çıkmıştır. İsmet İnönü yine birinci turda cumhurbaşkanı seçilmiş ve and içerek dördüncü defa görevine başlamıştır⁴⁶.

Sonuç

Türkiye Cumhurbaşkanı, Büyük Millet Meclisi parlamentosu tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Cumhurbaşkanlığı görevi yeni Cumhurbaşkanının seçimine kadar sürer. Yeniden seçilmek için bir engel yoktur. 29 Ekim 1923 tarih ve 364 sayılı “*Teşkilât-ı Esâsiye Kanununun Bazı Mevaddının Tavzihân Tâdiline Dâir Kanun*” ile 29 Ekim 1923 tarihinden 1 Kasım 1957'ye kadar; dört kez Mustafa Kemal Atatürk'ün, dört kez Mustafa İsmet İnönü'nün ve üç kez de Mahmut Celal Bayar'ın adaylığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi parlamentosu tarafından cumhurbaşkanlığı seçimleri yenilenmiştir. İsmet İnönü'nün son seçimi ile Celal Bayar'ın seçimleri dışında Atatürk'ün tüm seçimlerine ve İnönü'nün üç seçimine “tek parti”nin “tek adayı” ile gidilmiş, tüm seçimler birinci turda sonuçlanmıştır. Bu itibarla ilk üç cumhurbaşkanının seçilmesinde herhangi bir tıkanma olmamıştır. Türkiye Devleti'nin idarî şeklini belirleyen ve Mustafa Kemal Paşa'yı cumhurbaşkanı seçen ilk seçim dışındaki söz konusu on seçim Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi milletvekillerinin ekseriyetinin katılımlarıyla gerçekleşmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde 364 sayılı yasayla Türkiye Devleti'nin idarî şeklini belirleyen ve Türk İstiklâl Harbi'nin Başkumandanı Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa'yı ilk cumhurbaşkanı seçen meclis kurucu bir meclistir. 1946 genel seçimlerine kadar iki defa denenen “çok partili demokrasi”, beklenen sonucu vermemiş, süreç, “tek parti” demokrasisi veya “tek parti”nin adaylarının toplumsal katmanlara olabildiğince yaklaşması ve iki dereceli seçim yoluyla aşılmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

TBMM Zabıtları

- TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s.15.
TBMM, ZC, (20.4.1924) 1. Fasil, Ahkâm-ı Esâsiye, Kanun Nu: 491.
TBMM, ZC, (29 Teşrinievvel 1339), Devre: II, Cilt: 3, Pazartesi
TBMM, ZC, (1 Teşrinisani 1927) Cilt: 1, İnikat: 1, Salı.
TBMM, ZC, (4.5.1931), Devre: IV, Fevkalade İçtima, Cilt: 1, İnikat: 1, s.6.
TBMM, ZC, (1.3.1935) Devre: I, Cilt: 1, Fevkalade İçtima, s.3-4.
TBMM, ZC, Devre: II, Cilt: 3, İçtima: 1.
TBMM, ZC, Devre: II, Cilt: 3, İçtima: 44, s. 103-104.
TBMM, ZC, 3. Tertip Düstur, Cilt: 4, s16.
TBMM, ZC, Devre: V, Cilt: 27, İçtima: 4, s.16,17-18.
TBMM, ZC, Devre: VI, İçtima: F., Cilt:1, İnikat: 1, (3.4.1939), s.2-4.
TBMM ZC, Devre: VI, Cilt: 30, s.216, 249

46 TBMM, ZC, Devre VIII, İçtima: O., Cilt: 1, (5.8.1946), s.3-4.

göz

Akademik
Bakış
183
Cilt 16
Sayı 32
Yaz 2023

- TBMM, ZC, Devre: VII, İçtima: F., Cilt: 1, İnikat: 1, (8.3.1943), s.1-4.
TBMM ZC, Devre: V, Cilt: 29, İnikat: 4, 26, 25 Ocak 1939, s.144
TBMM, ZC, Devre VIII, İçtima: O., Cilt: 1, (5.8.1946), s.2-3.
TBMM, ZC, Devre VIII, İçtima: O., Cilt: 1, (5.8.1946), s.3-4.

Gazeteler

- Akşam, 12 Senteşrin 1938; 27 Birincikânun 1938; 15 Ocak 1943.
Anadolu, 6 Kasım 1972; 9 Kasım 1972.
Cumhuriyet, 11 Senteşrin 1938; 12 Kasım 1938; 27 Birincikânun 1938; 26 İkincikânun 1939; 11 Mart 1939; 12 Mart 1939; 16 Şubat 1943; 27 Şubat 1943; 7 Şubat 1965; 26 Aralık 1973.
İkdam, 13 Ocak 1943; İkdam, 15 Ocak 1943; İkdam Gece Postası, 28 Şubat 1943.
Son Posta, 11 Senteşrin 1938.
Tan, 11 Senteşrin 1938.
Tanin, 31 Ekim 1923.
Tevhid-i Efkâr, 29 Ekim 1923; 1 Kasım 1923.
Ulus, 11 Senteşrin 1938; 12 Senteşrin 1938; 13 Ocak 1943 Ulus, 16 Şubat 1943.

Araştırma ve İncelemeler

- AĞAOĞLU, Samet, *Siyasi Günlük: Demokrat Partinin Kuruluşu*, İletişim Yay., İstanbul, 1993.
AKŞİN, Sina, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İmaj Yayınları, Ankara 2001, s.170-172; Aydemir, Tek Adam, Cilt: 3, s.172-191
ALKAN, Mustafa, "Hüseyn Rauf Orbay'ın Hayatı (1880-1964)", *ATAM*, Cilt 20, Sayı 59, (Temmuz 2004), s.618-619.
ATATÜRK, Mustafa Kemal, Nutuk, I, (1919-1920), Milli Eğitim Basımevi, 10. Baskı, İstanbul 1970.
Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal*, Cilt: I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam (1938-1950)*, cilt I, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.
ÇETİN, Atilla, "Mustafa İsmet İnönü 1884-1973", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 22, (İstanbul 2000), s.315-319.
DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu (İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003.
GOLOĞLU, Mahmut, *Millî Şef Dönemi 1939-1939*, Kalite Matbaası, Ankara 1974.
TANÖR, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, YKY Yayını 19. Baskı, İstanbul 2010, s.283-287.
TUNÇAY, Mete, *Türkiye'de Tek Parti Rejiminin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, Ankara 1981.
TURAN, Şerafettin, "Atatürk'ün Hayatı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 31, (2020).

Extended Abstract

The Republic of Türkiye is a political entity that has evolved over thousands of years of historical development and a millennium of nationalization in the territory of Türkiye, where it was founded. The historical legacy of various ruling dynasties such as the Huns, Gokturks, Oghuzs, Seljuks, and Ottomans, as well as the cultural and civilizational heritage of the Seljuks and Ottomans, has contributed to the identity of Türkiye. These principles of historical development, culture, and civilization have served as the foundations of the Republic of Türkiye. The groundwork for this historical evolution was laid with the Sened-i İttifak of 1808, followed by the First Constitutional Assembly and the Constitution of 1876, the Second Constitutional Assembly and the Constitution of 1909, and the establishment of the Grand National Assembly on 23 April 1920, along with the Constitution of 1921. The first article of the 1921 Constitution declares: "Sovereignty unconditionally belongs to the nation." Consequently, after the Turkish

War of Independence, the Ottoman Sultanate was abolished on 1 November 1922, and Article 1 was amended to state: "Sovereignty unconditionally belongs to the country. The administration process is based on the idea that each person actively and personally controls their future." On 29 October 1923, the phrase "The form of government of the State of Türkiye is a republic" was added to the amended 1921 Constitution. It was natural for Gazi Mustafa Kemal Pasha, the Commander-in-Chief of the National Struggle, to be chosen as the "president of the republic" of Türkiye. Consequently, this study will examine the elections of Mustafa İsmet İnönü, who succeeded the "Eternal Chief" following his passing on 10 November 1938, as the president of the republic on 11 November 1938, and was subsequently re-elected three times. One of the prominent leaders of the Turkish War of Independence was İsmet İnönü, who served as a bureaucrat, politician, and statesman. Born in İzmir in 1884, İnönü attended military school in Istanbul after completing primary and high school education in Sivas. In 1906, he graduated as an artillery staff captain and was commissioned as a captain in the 8th Regiment of the 2nd Army in Edirne. During this time, he also became a member of the Committee of Union and Progress. Until the First World War, İnönü served in various military units. He initially served with Mustafa Kemal Pasha in the Caucasus Front during the First World War as the Commander of the 16th Corps and the Deputy Commander of the 2nd Army, and later in the Syrian Front.

He was appointed as the Undersecretary of the Ministry of War in 1918. He went to Ankara and attended the first meeting of the Turkish Grand National Assembly (TBMM) on 23 April 1920, as a deputy from Edirne. He was appointed Chief of Staff in the first government. On 3 May 1920, he was assigned as the commander of the northern sector of the Western Front, with additional duties as a minister and member of parliament. İsmet İnönü became Mustafa Kemal Pasha's closest associate during the National Struggle. He represented the Turkish Grand National Assembly at the Mudanya Armistice and signed it. In 1922, he was appointed Minister of Foreign Affairs. Due to his success in the Mudanya Armistice, he led the Turkish executive mission to the Lausanne Peace Conference. He ratified the Lausanne Treaty. After the proclamation of the republic, he became the first Prime Minister of Türkiye. He was also appointed deputy chairman of the Republican People's Party (CHP) at the same time. As Prime Minister, President, and Chairman of the Republican People's Party after Atatürk, he became the most prominent political figure in the development of Türkiye in the 50 years following the republic's establishment. Consequently, the day after Atatürk's passing, he was elected President by the Grand National Assembly. He was named the "National Chief" and elected "permanent chairman" at the CHP General Assembly on 26 December 1938. İsmet İnönü held these two roles as National Chief until 1950. After the 1950 General Elections in Türkiye, he handed over the presidency to Celal Bayar. He continued as the "National Chief" and Chairman of the Republican People's Party until 8 May 1972. Following the Military Coup on 27 May 1960, his party CHP emerged as the leading party in the 1961 General Elections, and he served as Prime Minister for the ninth time until 6 February 1965. Ultimately, İsmet İnönü resigned from the CHP Chairmanship on 8 May 1972, and from CHP and senatorship on 5 November 1972. He passed away in Ankara on 25 December 1973, and was buried at Atatürk's Mausoleum with a state ceremony on 27 December.